

Гординський С. Чи скоординовано всі координати? // На переломі епох. Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади. – Львів: Світ, 2004. – С. 311 – 320.; Гординський 2005: [Гординський про себе] // Гординський С. В обороні культури. – К.: Гелікон, 2005. – С. 46 – 48.; Ільницький 1997: Ільницький М. «Навала форм, і почувань, і слів...» // Гординський С. Колір і ритми: Поезії. Переклади. – К.: Час, 1997. – С. 5 – 16.; ІУЛ 1993: Історія української літератури. ХХ століття. У 2 кн. Кн.1.:1910 – 1930-ті роки / За ред. В. Г. Дончика. – К.:Либідь, 1993. – 784 с.; Координати 1969: Антологія сучасної української поезії на Заході. – Нью-Йорк, 1969. – Т.1. – С. 302 – 305.; Костюк 1983: Костюк Г. Багатогранність і невгамовність. Святослав Гординський // Костюк Г. У світі ідей і образів. Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930 – 1980. – Сучасність, 1983. – С. 353 – 366.; Рудницький 1990: Рудницький М. Маємо нового поета / Михайло Рудницький // Терем. – Детройт, США. – 1990. – №4. – С. 49 – 50.; Салига 2008: Салига Т. «...Одного лиш боюсь – впадати в трафарет...» (Святослав Гординський) // Салига Т. Воздвиження храму. – Львів: Світ, 2008. – С. 125 – 135.; Шерех 1998: Шерех Ю. Стилї сучасної української літератури на еміграції // Шерех Ю. Пороги і заборіжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. Три томи. Т.І. – Харків: Фоліо, 1998. – С. 161 – 196.

Рецензенти: Хороб С.І., д-р філол. наук, проф. (Івано-Франківськ)

Ткачук О.М., к.філол. наук, доц. (Тернопіль)

Володимир Працьовитий, проф. (Львів)

ББК 83.3 (4УКР)

УДК 821.161.2

Драма «Назар Стодоля» Тараса Шевченка – феноменальне явище української культури

У статті «Драма «Назар Стодоля» Тараса Шевченка – феноменальне явище української культури» автор простежив, як письменник, опираючись на національний ґрунт, традиції, звичаї, історичні реалії, усну народну творчість, відобразив козацьку епоху, показав її велич, суперечності та протиріччя, створив типові характери, які представляють різноманітний та багатогранний український світ.

Ключові слова: драма, конфлікт, культ родини, національний ґрунт.

Volodymyr Pratsovytyu Drama «Nazar Stodolya» by Taras Shevchenko — phenomenon of the Ukrainian culture

The author traced how the writer relying on national ground, traditions, customs, historical realities, verbal folk creation, represented Cossacks' epoch, showed its grandeur, contradictions, created typical characters which present the various and many-sided Ukrainian world. All this is the topic of the article "Drama «Nazar Stodolya» by Taras Shevchenko — phenomenon of the Ukrainian culture"

Keywords: drama, conflict, cult of family, national ground.

З драматичних творів Тараса Шевченка відомі уривок з п'єси «Микита Гайдай» та «Пісня караульного біля тюрми» – фрагмент з драми «Наречена», драми «Сліпа красуня» та «Данило Рева», які не збереглися. Знаковим твором для української культури стала драма «Назар Стодоля», яка впродовж століть не сходить зі сцен багатьох театрів. Цей твір Дмитро Антонович ставив на перше місце між п'єсами першої половини XIX століття поряд з «Наталкою Полтавкою» Івана Котляревського та «Сватання на Гончарівці» Григорія Квітки-Основ'яненка [Антонович 2001: 63]. У ній драматург відтворив епоху запорізького козацтва, втілив один з найважливіших ідеалів – «козацьку волю», вивів на сцену представників різних верств, показав їхні національні характери, зумовлені об'єктивними обставинами, соціальним статусом, морально-етичними орієнтирами та ментальними навиками. «В сукупності ідей, образів Шевченко змалював художній образ епохи, у якому розкрив, з одного боку, зажерливий і бездушний світ визискувачів, а з другого – силу вільної людської мислі й гарячого людського почуття, пристрасті, поривання народу до свободи» [Шубравський 1957: 76].

Автор не створив сцен бойових баталій, не показав героїчних подвигів – про них він тільки принагідно згадує, а відтворив внутрішній світ персонажів через перипетії, які виникли навколо сватання Галі – дочки козацького сотника Хоми Кичатого. Хоча твір наскрізь пройнятий духом Запорожжя, оскільки саме там виховувалися міцні, українські характери. Письменник «добре розумів дух Запорожжя і дух Руїни, і він так тепло передав голос і зойк степу, стогони могил, тугу за волею і славою» [Легкий 2005:

35], тому і вніс в літературу культ минувшини, заклавши основи українського світовідчуття.

Драма в порівнянні з іншим родами літератури найбільш наближена до реальної дійсності. Тому вона дозволяє ретельніше збагнути концепцію художньої світобудови автора. Шевченко був багатогранно обдарованою особистістю. «Генія трудно убити в стисло окреслені рами. Геній прямує до найповнішого розкриття своєї особистости, до створення власного «космосу» – непереможно і всебічно. Тому часто живе відразу в кількох добах і йде в кількох напрямках» [Маланюк 1959: 346], – зазначав Євген Маланюк. Національна універсальність Шевченкового генія проявилася в тому, що у драмі він створив мікромакет суспільства козацької епохи і порушив найважливіші проблеми того часу, відбиваючи національну істотність свого народу. І в такий спосіб проявився світогляд «національного генія і творця нашого самостійницького національно-державницького мислення» [Білецький 1949: 4].

У відтворенні історичного побуту і психологічних прикмет «козацької нації» виразно проявився національний елемент. Розкриваючи історичне минуле українського козацтва, Шевченко був переконаний, що «свобода й неволя – дві протилежні добровільні ситуації народу, що залежать тільки від Божої волі, народного історичного призначення і внутрішньої морально-духовної сили народу» [Білецький 1949: 12]. І саме на «внутрішній морально-духовній силі українців зосереджує увагу Тарас Шевченко у драмі «Назар Стодоля», у якій він «вражає нас подивогідною кристальною чистотою народного образу» [Бойко 1956: 9].

Дія драми відбувається в XVII столітті біля Чигириня, в козацькій садибі вночі перед Різдвом. Стеха – молода ключниця у сотника Кичатого – оглядає стіл і все, що на ньому викладено: «Риба, м'ясо, баранина, свинина, ковбаса, вишнівка слив'янка, мед, венгерське – усе, усе. Тут і їстівне, і випити» [Шевченко 1978: 5]. Звичайно, Тарас Шевченко, як глибоко віруючий, як знавець звичаєвого права, душа якого активно всмоктувала прояви української народної культури, не міг не знати, що на Святвечір не споживають м'ясо, баранину, свинину, ковбасу, а випивки тим більше уникають. Вечеря має бути пісною, оскільки ще

продовжується піст, але в такий спосіб драматург хотів наголосити, що в шанованій козацькій родині заради високого гостя – чигиринського полковника Молочая – готові порушити українські традиції та відступити від усталених християнських канонів. Тим більше, у Святий вечір, коли перша зірка сповіщає про народження спасителя людства Ісуса Христа, сотник Хима Кичатий зі своєю ключницею Стехою задумали підступну аферу – засватати доньку Галю за старого полковника без її згоди. «І надоумило ж сідоусого у таке свято, коли добрі люди тільки колядують, сподіваться гостей, та й ще яких гостей! Старостів од такого ж старого дурня, як і сам» [Шевченко 1978: 5 – 6] – дивується Стеха, але, незважаючи на внутрішній спротив, вона допомагає своєму господареві, бо має в цьому свій інтерес – сподівається стати його дружиною. Тарас Шевченко у цьому випадку загострює увагу на тому, що матеріальний інтерес дійових осіб превалює над елементарною порядністю, які заради особистої вигоди готові на все.

У діалозі з Галею Стеха намагається вивідати її ставлення до старого полковника Молочая, ніби ненароком називаючи його прізвище, але згадка про нього зразу ж викликає емоційну реакцію дівчини: «Цур йому, який нехороший! Як приїде до нас, то я зараз із хати втікаю. Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають. Тільки у його, паскудного, і мови, що про наливку та про вареники.

С т е х а. А хіба ж се й не добре?

Г а л я. Звісно! Козаку, та ще й полковнику! Ось мій Назар, мій чорнобривий, усе про війну та про походи, про Наливайка, Остряницю та про синє море, про татар та про турецьку землю. Страшно-страшно, а хороше, так що слухала б не наслухалась його та все дивилась би в його карі очі. Мало дня, мало ночі» [Шевченко 1978: 7].

Звичайно, Шевченко романтик. І його романтизм не абстрактний, не канонічний, а завжди «проектуються на реальну Україну, він має сталий контакт із дійсністю, з пейзажем, з історією, з долею народу» [Маланюк 1995: 34], – відзначав Євген Маланюк. Використовуючи антитезу, драматург устами Галі влучно характеризує двох претендентів на її руку. Протиставляючи старого, «нехорошого», «паскудного» полковника Молочая молодому хорунжому Назареві, вона чітко розставляє акценти на

домінантах їхніх характерів. Молочай приземлений – його цікавлять тільки наливка та вареники, а чорнобривий Назар з карими очима – романтично піднесений, він захоплений походами, морськими подорожами, Наливайком та Остриницею. «В п'єсі органічно переплітаються світлі, благородні ідеали позитивних героїв – Назара, Галі, Гната Карого, просвітительсько-побутовий характер художнього конфлікту і сюжетної дії із соціально-сатиричним, подекуди гротескним зображенням окремих персонажів, зокрема Хоми Кичатого» [Івашків 1990: 68]. До Хоми можна долучити позасценічний образ чигиринського полковника Молочая. Тобто драматург органічно поєднав романтизм з реалізмом. І саме в приземленні козацької старшини, в прагненні до накопичення матеріальних цінностей, що призвело до розшарування різних верств населення за майновим статусом, вбачав Тарас Шевченко загрозу для Козацької Республіки, яка трималася на могутній духовності та високих морально-етичних ідеалах.

Назар Стодоля – це ідеалізований образ козака. Творення його характеру драматург вибудовує на основі усної народної творчості, в якій оспівані лицарі козацької слави, патріоти, захисники рідної землі, відважні воїни та пристрасні коханці, які не зраджували своїм коханим, де б вони не були. Вірне кохання надавало їм сили та відваги, спонукало до героїчних вчинків.

Звичайно, Тарас Шевченко взяв до уваги психологічний стан молоді дівчини, якій щиро любов молодого козака не може замінити ні багатство, ні високий соціальний статус. Вона щиро кохає Назара і хоче поєднатися тільки з ним: «До самої смерті, поки вмру, все дивилась би та слухала його. Скажи мені, Стехо, чи ти любила коли, чи обнімала коли козацький стан високий, що... дрижать руки, мліє серце? А коли цілуєш... що тоді? Як се, мабуть, любо! Як се весело!» [Шевченко 1978: 7]. Оце романтизоване кохання, коли у дівчини «мліє серце», «дрижать руки», коли вона обнімає «козацький стан високий» стало провідним мотивом драми «Назар Стодоля», який письменник почерпнув з української народної пісні.

Для Галі на першому плані любов – світла, чиста і віддана. Вона виросла в заможній родині козацького сотника, але матеріальні вартості не заслонили їй справжніх людських

цінностей, не zdeформували її душі. Вони не приховує свого глибокого почуття до Назара. «Гой, гоя, гоя! Що зо мною, що я? Полюбила козака – не маю покоя» [Шевченко 1978: 8], – весело співає вона. Галя навіть готова пожертвувати своїм приданим заради своєї любові, відмовитися від нього і сама заробляти на себе.

Щирій, відвертій, безкорисливій Галі драматург протиставляє її батька. Сотник Кичатий – хитрий, підступний та лицемірний. Жадібність до багатства спотворила його душу, він втратив морально-етичні орієнтири і збився з праведної дороги – для самоствердження він вирішив використати власну дочку і віддати її заміж за чигиринського полковника Молочая. «Думай собі, голубко, та гадай, що... а воно зовсім не так буде. Закинь тільки удочку, сама рибка піде. Шутки – тесть полковника!.. А що далі – се наше діло. Аби б через поріг, то ми й за поріг глянем. У яких-небудь Черкасах, а може, у самому Чигирині гуляй собі з полковничою булавою. І слава, і почет, і червінці до себе гарбай – все твоє. А пуще всього червінці. Їх люди по духу чують; хоч не показуй, все кланятимуться... ха-ха-ха! От тобі й сотник! Ще в Братській серце моє чуло, що з мене буде великий пан. Було, говорю одно, а роблю друге; за се називали мене двулличним. Дурні, дурні! Хіба ж як говорим про огонь, так і лізти в огонь? Або як про чорнобриву сироту, так і жениться на їй? Брехня! Від огня подальш. Женись не на чорних бровах, не на карих очах, а на хуторах і млинах, так і будеш чоловіком, а не дурнем» [Шевченко 1978: 10 – 11] – величається Хома Кичатий.

У цьому монолозі Тарас Шевченко розкриває внутрішнє ество сотника і зосереджує увагу на його моральній деградації. Бажання віддати свою рідну дочку заміж за старого полковника свідчить про те, що він дбає не про власну дитину, а про свою вигоду, якої сподівається досягти, породичавшись з вельможним паном. Жадібність настільки заповонила його, що він втратив відчуття реальності, а особистий інтерес заслоняє йому справжні національні ідеали – чесність, порядність, вірність своєму слову, щира любов до своїх дітей та турбота про їхнє щастя. У даному випадку Кичатий діє всупереч українській ментальності. В Україні дівчина сама вирішувала свою долю. Вона прислухалася до батьківських порад, але вибір робила самостійно. І коли служниця

Стеха запитує сотника, чи він говорив з донькою, то він обурюється: «А що вона? Її діло таке: що звелять, те й роби. Воно ще молоде, дурне; а твоє діло навчить її, врозумить, що любов і все таке проче... дурниця, нікчемне» [Шевченко 1978: 9].

Жадоба до грошей спустошила душу Хоми Кичатого. Він став черствим і деспотичним. Його дволикість проявляється на кожному кроці. Обіцяючи одружитися зі Стехою, він не має наміру дотримуватися даного слова: «Злигався я з дияволом... Що ж? Не можна без цього. У такому ділі, як не верти, треба або чорта, або жінки. ...Чого доброго! Ще, може, й мене обдурить, тоді і остався на віки вічні в дурнях. Та ні, лиха матері! Аби б тільки ти мені своїми хитрощами помогла породнитися з полковником, а там уже що буде – побачимо. Іш ти, мужичка! Куди кирпу гне! Стривай!» [Шевченко 1978: 10].

Тарас Шевченко розкриває внутрішній світ героя. Для цього він використовує монолог Хоми, у якому той розкриває свої підступні наміри: «Здається, діло добре йде. Вона думатиме, що Назар свата, здуру і погодиться; старости не промовляться; весілля можна одкинути аж геть до того тижня; а через таку годину і нашого брата, мужика, угомониш, щоб не брикався, не то що дівку» [Шевченко 1978: 13]. Шевченко показує, що Кичатий настільки деградував, що здійснення злого, підступного наміру – відвертий обман рідної доньки та свідоме крутіство – вважає добре провернутим ділом. Але не все так просто. Не так воно швидко діється, як гадається. Хома розуміє, що загроза може прийти з іншого боку – від Назара Стодолі: «Коли б тільки якийсь гаспид не приніс того горобця безперого! Тоді пиши пропало. Наробить бешкету!» [Шевченко 1978: 13].

Ця загроза набуває символічного значення. Саме молоді, безкомпромісні козаки, їхні принципові позиції перешкоджали свавільним діям козацької старшини, апетити якої непомірно зростали. Зазнайство та зневага до нижчих за чином проявляються у ставленні сотника до молодого хорунжого. Драматург використав монолог Кичатого, в якому той хоче придати собі більшої важності, а насправді з погляду українського менталітету, в якому повага до людини, до дружини, до сина, до доньки були визначальними, розкриває його нікчемну сутність: «А подумаєш і те: яке йому діло до Галі? Се ж моя дитина, моє добро,

слідовательно, моя власть, моя і сила над нею. Я отець, я цар її» [Шевченко 1978: 13] – самовпевнено розмірковує він.

Хома Кичатий добре підготувався до здійснення свого задуму – випросив в отця Данила дозвіл відступити від християнських канонів і приймати старостів на Святвечір. Він також наказав гнати в потилицю колядників, щоб вони не перешкоджали йому звершити чорну справу. Не зовсім впевнений у Стесі, сам переконує Галю: «Поміркуй лишень гарненько, так і побачиш, що батькова правда, а не твоя. Ну що молодий? Хіба те, що чорні уси? Та й тільки ж. Не вік тобі ним любоваться: прийде пора – треба подумати об чім і другім. Може, коли захочеться почоту, поваження, поклонів. Кому ж це звичайніше? Полковниці... се я так, приміром, говорю... а не якій-небудь жінці хорунжого; бо у його тільки й худоби, тільки добра, що чорний ус. Повір мені, дочко, на тебе ніхто і дивиться не захоче.

Г а л я. Та я й не хочу, щоб на мене другі дивились.

Х о м а. Не знать що верзеш ти! Хіба ти думаєш, що не обридне цілісінький вік дивитися на тебе одну? Хіба ти одна на Божім світі? Є й кращі тебе. Того і гляди, що розлюбить.

Г а л я. Назар? Мене? О ні! Ні, ніколи на світі!» [Шевченко 1978: 12].

Намагаючись переконати Галю, що старий полковник вигідніший жених, Хома Кичатий заперечує ментальне уявлення української дівчини про одного-однісінького, з яким вона прагне поєднати свою долю навік. Порозуміння між батьком і донькою немає, бо вони підходять до вирішення проблеми особистого щастя з абсолютно різними мірками: Хома з матеріальними, а Галя – з духовними, батько діє хитро та підступно, а донька, не посвячена в батькові наміри, щиро та відверто.

Відбулося заплановане сватання. Т. Шевченко детально відтворює процес весільної обрядовості, зосереджуючи увагу «як на важливих етнографічних атрибутах, так і на найбільш поетичних моментах обряду (рушники, вишивана хустка, обрядовий хліб)» [Шубравська 1883: 49]. Хома важно сів за стіл, у двері три рази постукали, увійшли два свати з хлібом і, низько поклонившись господареві, покладали хліб на стіл і традиційно привіталися: «Дай, Боже, вечір добрий, вельможний пане!» і він відповів: «Добривечір, люди добрі! Просимо сідати; будьте

гостями. А звідки се вас Бог несе? Чи здалека, чи зблизька? Може, ви охотники які? Може, рибалки або, може, вольнії козаки?» [Шевченко 1978: 13]. І свати розповіли, що вони і рибалки, і вольнії козаки, люди німецькії, а ідуть з землі турецької та шукають для князя куницю – красну дівицю. Довго шукали і на слід напали: «Певно, що звір наш пішов у двір ваш, а з двору в хату та й сів у кімнату; тут і мусимо піймати; тут застряла наша куниця, в вашій хаті красна дівиця. Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець. Пробі, оддайте нашому князю куницю, вашу красну дівицю. Кажіть же ділом, чи оддасте, чи нехай підросте» [Шевченко 1978: 14].

Важливо підкреслити, що в українському сватанні головну роль відіграє «куниця – красна дівиця». Коли батько спочатку, підіграючи сватам, відповідає їм: «Що за напасть така! Відкіля се ви біду таку накликаєте!» [Шевченко 1978: 14], то згодом звертається до доньки: «Галю! Чи чуєш? Галю, порай же, будь ласкава, що мені робити з оцими ловцями-молодцями» [Шевченко 1978: 14]. І донька мала приймати рішення, чи погоджуватися на пропозицію сватів, чи давати їм гарбуза. В знак згоди Галя вийшла на середину, сором'язливо опустила очі, перебираючи руками фартух, і це означало, що вона приймає святий хліб. І тільки тоді батько продовжував: «Хліб святий приймаємо, доброго слова не цураємося, а за те, щоб ви нас не лякали, буцім ми передержуємо куницю, або красну дівицю, вас пов'яжемо... Чуєш-бо, Галю? А може, рушників нема? Може, нічого не придбала? Не вміла прясти, не вміла шити – в'яжи ж, чим знаєш, – хоч мотузком, коли ще й він є» [Шевченко 1978: 14 – 15]. Ці слова свідчать про те, що українська дівчина мала сама готуватися до свого заміжжя, і вона повинна була вміти шити, прясти та багато інших робіт виконувати. І Галя винесла на срібному підносі два вишиті рушники, поклала їх на хліб, який принесли свати, підійшла до батька і поцілувала його в руку, взяла піднос з рушниками і підійшла до сватів, дала одному, а потім – другому. Сват подякував: «Спасибі ж батькові, що свою дитину рано будив і усякому добру учив. Спасибі й тобі, дівко, що рано вставала, тонку пряжу пряла, придане придбала» [Шевченко 1978: 15]. Після цього Галя перев'язує вишитими рушниками старостів, солом'язливо відходить і оглядається на двері, сподіваючись побачити князя, а

він не появляється. Хома відкладає зустріч з князем на завтра, припрошує гостей: «Просимо сідати. Що там є, поїмо; що дадуть, поп'ємо та побалакаємо дещо. А тим часом ти, Галю, не гуляй, в корці меду наливай та гостям піднеси хліба-солі, проси з привітом і ласкою» [Шевченко 1978: 15]. За українським звичаєм Галя сама пригублює чарку, потім дає сватам, які завершують сватання такими словами: «Тепера так! Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя, і багатства, і доброго здоров'я, щоб і внуків женити, і правнуків дождати...» [Шевченко 1978: 15]. Ці слова перериває козацький хор колядників під вікнами, які несуть радісну звістку про народження Ісуса Христа. Заходить Назар з побажанням «Дай, Боже, вечір добрий! Помагай-бі вам на все добре!» [Шевченко 1978: 16], але, оглянувшись, зрозумів, що тут затівається щось недобре. На запрошення Хоми сідати, Назар відповідає: «Сядемо, сядемо, аби було де; ми гості непрохані, може помішали; дак ми і підемо, відкіля прийшли. ...Та бач, через що полковник послав мене з грамотами в Гуляйполе! ...Весело, весело! Наливай швидше горілки, і я вип'ю за твоє здоров'я! Не лякайся, не лякайся, наливай» [Шевченко 1978: 16].

За українським звичаєм, коли сватам відмовляли, то пропонували їм по чарці горілки, і на цьому церемонія завершувалася. Коли Назар попросив налити йому чарку, то Галя зрозуміла, що старости не від нього. Галя жахнулася і випустила піднос з флягою. Хома, який вже зробив свою чорну справу, намагається показати, хто в хаті господар:

«Х о м а. Хто сміє знущатися над моєю дочкою?»

Н а з а р. Я, Назар Стодоля! Той самий, якого ти знав ще з тієї пори, як він тебе вирвав із-під ножа гайдамаки! Згадай іще, що я той самий, хто й самому гетьману не дасть себе на посміх! Пізнав?» [Шевченко 1978: 16].

У репліках дійових осіб закладений протилежний зміст, бо саме Хома Кичатий знущається над рідною донькою, а Назар Стодоля прийшов захищати її від батьківської сваволі.

Напруга у драмі досягає апогею. Ритм дії прискорюється. Кожна наступна репліка розкриває грані образів-характерів і водночас підносить сюжетний розвиток драми на вищий щабель. Конфлікт загострюється не тільки в побутовому, соціальному, а й морально-етичному плані. «Люди добрі, коли ви не оглухли, так

послухайте. Він мене називав своїм сином, а я його батьком, і він се чув тоді, а сьогодні оглух, Де ж його правда? Чи чесний же він чоловік? Правдивий, га?» [Шевченко 1978: 17] – запитує Назар у присутніх. Відповідь Назару дає його побратим Гнат Карий: «Він не чоловік. Кинь його: таке ледащо не стоїть путнього слова!» [Шевченко 1978: 17].

Репліка Гната Карого «Він не чоловік» влучно характеризує Кичатого за козацькими мірками. Але Хома не сприймає цього і вважає, що має право віддати свою дочку, за кого хоче. У цьому епізоді він виявляє себе руйнівником українського світу, бо діє всупереч національним, морально-етичним, християнським принципам. На протипагу йому молодий хорунжий Назар Стодоля прийшов на Святий вечір у хату сотника Хоми Кичатого, щоб захищати святі цінності і відстоювати право на своє щастя та своєї коханої, яку зневажають у рідному домі, ігнорують її волю, нахабно обманюють. Назар обурений наміром сотника насильно віддати заміж рідну дочку за старого полковника. Адже такий підхід цілком суперечив засадничим принципам українського демократичного суспільства: «Чи можна ж кого заставить утопитися або повіситися? Хіба ти Бог, що маєш силу чудеса творить? Хіба ти диявол, коли ти не маєш жалю до рідної своєї дитини? Ти бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш каменюку. Слухай: і ти колись був молодим, і ти ж мав коли-небудь радість і горе. Скажи, що чуло, що казало твоє серце, коли тобою кепкували?» [Шевченко 1978: 18]. І коли Хома не почув Назара, то той хотів його задушити, але Галя його зупинила. Тоді Назар принижується перед сотником Кичатим, бо не уявляє свого життя без Галі: «Прости мене, я згарячу забувся. Ти добрий чоловік. Прости або заріж мене, тільки не кажи, що вона не моя, не кажи! Дивись: я гетьману ніколи не кланявся. ... Для спасення своєї душі, коли у тебе у серці є Бог, для угоди всіх святих, коли ти віруєш у кого, для спасення твоєї дитини, коли вона тобі мила, зглянься на мене! Нехай старости з своїм хлібом йдуть додому. Христом Богом молю не занести її бідної! Кращої її нема; за що ти хочеш її убити? На голову мою! Візьми її, розбий обухом – не треба мені її; тільки дай дочці своїй ще пожити на світі, не заїдай її віку, вона не винувата!» [Шевченко 1978: 18-19]. Просить батька і Галя, обнімаючи його за ноги: «Ви покійній матері, як вона

умирала, біля домовини обіщали мене видать за Назара. Що ж ви робите? Чим я вас прогнівила? За що мене хочете убить? Хіба ж я не дочка ваша?» [Шевченко 1978: 19]. Та Хома Кичатий незворушний – він не захотів відмовлятися від свого наміру.

Як зазначав Р. Задніпрянський, «Шевченко був безперечно доброю людиною, людиною, котрій «людяність» властива була у найбільшій мірі, і котра вміла помітити й змалювати найшляхетніші порухи душі» [Задніпрянський, 1947: 113]. І тому драматург, возвеличуючи Назара Стодолою в його благородстві, водночас гіперболізує Хому Кичатого в його нищості.

Незважаючи на те, що відбулося сватання Галі за полковника Молочая, Назар не думає відмовлятися від Галі. «В тебе нема батька, в тебе кат єсть, а не батько! Бідненька, серденько мос, пташечка безприютна! ...А я ще бідніший тебе, у мене й ката нема, нікому і зарізати! ...Прощай, мос серце, моя голубочко! Я знаю, що мені робить. Я знайду правду. Прощай! Вернусь, сподівайся» [Шевченко 1978: 19], – звертається він до Галі, а Хомі рішуче заявляє: «Камінь! Залізо! Ти огню хочеш! Буде огонь, буде! Для тебе все пекло визову... ти жди мене» [Шевченко 1978: 19]. Галя падає на руки Назара. Він цілує її, Хома намагається перешкодити цьому, але Назар відштовхує його і знову цілує Галю, а тоді звертається до сватів: «Розкажіть полковнику, що бачили, що чули. Скажіть, що його молода при ваших очах цілувалася зо мною». Галя обіймає свого коханого, цілує його і непритомніє. Назар з козаками покидає хату сотника Кичатого.

Ця завершальна сцена першого акту надзвичайно динамічна та емоційно насичена. Загострюючи конфлікт між Хомою Кичатим і Назарем Стодолою у першому акті, в двох наступних драматург шукає шляхи його розв'язання.

У другому акті дія відбувається в хаті, де має зібратися молодь на вечерниці. Господиня порасться біля печі і приговорює: «Господи, господи! Як подумаєш, коли ми ще діували, зачуєш де-небудь вечерниці, так аж тини тріщать; а тепер... От скоро і треті півні заспівають, а вечерниці ще й не зачинались. Нехай воно хоч і свято, звісно – колядують, а все-таки час би. Ні, що не кажи, а світ перемінився. Хоть і запорожці... Ну які вони запорожці? Тьфу на їх хисть, та й годі! Чи такі були попереду? Як налетять, було, з своєї Січі, так що твої орли-соколи! Було, як схопить тебе котрий, так і

до землі не допустить, так і носить... Ой-ой-ой! Куди все дівалось?..» [Шевченко 1978: 20].

Хата, в якій відбувалися вечорниці, була центром життєдіяльності села, куди приходили козаки і дівчата, музики, а також кобзар, який був живим символом козацької епохи. Туди не тільки сходилася молодь, щоб веселитися, співати та танцювати, а й почерпнути інформацію про навколишні події. Тому господиня хати завжди була в курсі усіх справ. Вона не тільки все про всіх знала, але й відповідно оцінювала кожного: «А вже мені ся навіжена Стеха! Пішла за дівками та десь і застряла з козаками. І звела ж їх нечиста мати до купи! Нехай би сей Кичатий був парубком, а то ж уже старий чоловік... Не взяв би він собі в ключниці не молоду, а розумну, вірну, дотепну до всякого діла та стареньку! А то... як та дзига, так і снує. Як то він дочку свою ще пристроїть? Бач, у полковниці лізе! Чи довго ж то вона буде любуватися його лисиною замість ясного місяця? Ох, ох! Старі, старі! Сидіть би вам тільки на печі та жувать калачі; так ні, давай їм жінку, та ще молоду. Як же бач, чи не так!.. От Стодоля молодець! Я його знаю, він протопче стежку через полковничий садок. Та й дурний би був, коли б не протоптав» [Шевченко 1978: 21]. У своєрідний спосіб хазяйка оцінює обстановку в селі і виносить свій морально-етичний присуд дійовим особам. Тому випадково сюди приходять Назар і Гнат, щоб тишком побалакать. Між ними виникає дискусія про ставлення козака до дівчини. Гнат Карий намагається розрадити свого побратима: «А я думав – ти козак, а ти, бачу, баба. Ну, скажи мені, чого ти дурієш? Де твій розум? Чи стоїть же жінка, хоч би вона була дочка німецького цезаря, чи стоїть вона такого дорогого добра, як чоловічий розум?» [Шевченко 1978: 23]. Але пригніченому Назару не до жартів. Втрата коханої дівчини – для нього справжня трагедія. В образі-характері Назара Стодолі Шевченко відтворив типового українця, для якого любов до нареченої мала вирішальне значення, бо саме на взаємній любові та довірі будувалася українська сім'я. Тому його дивує позиція Гната Карого, і він відверто про це говорить: «Бідний ти, сердешний чоловік! Я думав, що в тебе хоч крихта є добра, а в тебе нема й того, що має скотина. О, якби ти зміг заглянути сюди (показує на серце), куди сам Бог не загляда! Та ні! Може, ти тільки морочиш мене; може, ти тільки так кажеш. Друг

ти мій добрий, вірний мій, ти ж таки плакав коли-небудь: плач зо мною тепер; хоч прикинься, та плач, не муч мене; в мене від горя серце рветься! Нехай вже ті сміються, що живуть у пеклі: їм любо, а ти ж чоловік» [Шевченко 1978: 23].

Назар і Гнат – це різні національні типи, хоча їх об'єднує козацька звитяга. Та й ситуації у них різні. Назар втратив кохану дівчину, почуття образи та розпачу переповнюють його душу, а Гнат має можливість дивитися на це збоку і тверезо оцінювати обстановку. Хоча колись і він пережив любовну драму: «...І я, дурний, колись любив і к гадинам жінкам ласкався, ридав гарячими сльозами, рад був і жизнь оддають за них. І що із того?» [Шевченко 1978: 23 – 24].

Драматург показує, що козаки не тільки вправні воїни, а й освічені люди, які знають історію, по-філософськи оцінюють житейські проблеми. Попри розбіжності в поглядах на стосунки з жінками, вони вирішили діяти спільно – через Стеху за червінці виманити Галю до старої корчми, а тоді податися на Запорозжя.

Третій акт драми відбувається у старій корчмі. Назар зустрівся тут з Галею, розстелює на снігу кирею, Галя сідає на неї, а Назар вкладає її ноги в шапку, цілує і приговорює: «Отак тепліш, моє серденько».

Драматург не випадково використовує атрибути козацького одягу. Вони набували символічного значення. «Шапка в житті українського народу грає ролю не тільки покриття голови від холоду й спеки, а й певну символічну ролю: її надягають при виконанні певних родинних чи громадських доручень, обов'язків. Так напр., при заручинах тільки єдино молодий з усіх мужчин, що беруть участь в заручинах, цілий вечір не скидає шапки» [Вовк 1927: 232]. І саме цей важливий атрибут – шапку – Назар знімає з голови і вкладає в неї Галині ніженьки, виявляючи в такий спосіб свої щирі почуття до неї. І Галя відповідає йому взаємністю:

«Г а л я. О мій голубчику, мій сокіл ясний! Як мені тепло, як мені весело!.. Тільки я боюсь: батюшка мій такий сердитий.

Н а з а р. Не бійсь, моя пташечко, нічого, поки я з тобою. Не бійсь, тільки люби мене. ...Молись за кого хочеш, тільки не розлюби мене, моя галочко... Я вмру тоді» [Шевченко 1978: 35].

У цьому діалозі закоханих помітна не тільки народнопісенна лексика, а самі репліки мають пісенну мелодику. І слова «я вмру тоді» свідчать про те, яку важливу роль відіграла любов при створенні родинного гнізда. «Українська родина рішуче моногамна, при чому до збереження моногамії спричиняється не тільки внутрішня конечність, але й століттями витворені норми та звичаї, як теж незвичайно чутлива опінія» [Янів 1962: 179]. Акцентуючи увагу на любовних стосунках дійових осіб, автор намагався розкрити глибину їхніх почуттів. Зворушений Назар готовий завести свою кохану у рай, хоча не знає, де він знаходиться. Тут помітне захоплення письменника соціальною утопією: «Не питай мене тепер; я нічого не знаю. Ми поїдемо туди, де нема і не буде ні полковника, ні батька твого, де тільки одна воля, одна воля та щастя. О, як ми будемо гарно жити! Збудую тобі хату світлу, світлу та високу, розмалую її усякими красками – і чорними, і блакитними, і зеленими, всякими, усякими, наряджу тебе у шовк та в золото, посаджу тебе на золотім кріслі, мов кралю, і довго, довго поки вмру, все любуватимусь тобою. Та чи вмру ж я коли-небудь? Ні, я ніколи не вмру! Коли ти будеш зо мною, то смерть не посміє і в хату нашу заглянуть» [Шевченко 1978: 36], – розмірковує наречений.

У цих словах виражається мрія козака, яка впливає з українського уявлення про світ. Покинувши військову службу, козак одружувався, будував власну хату, займався господарством, виховував дітей, майбутніх козаків. Так він поєднував дві сторони козацької душі: героїчну та хліборобську. Тому Шевченко показує Назара готовим до самостійного життя, який хоче мати власну хату, у якій вони будуть удвох порядкувати: «Знаєш, як приїдемо ми у Кодак... Се запорозький город... От як приїдемо, мерщій у церкву, повинчаємось; тоді і сам гетьман нас не розлучить, і будемо довго, довго там весело жити» [Шевченко 1978: 36]. Запорозький город Кодак стає символом вільного, демократичного, впорядкованого краю, в якому молодята сподіваються знайти своє щастя. Заглядаючи в майбутнє героїв, драматург знову бере на допомогу усну народну творчість. Назар говорить Галі: «Ти будеш пісні співати і танцювати, а я буду грати на бандурі і розказувать тобі про славні діла козацькі, про Саву Чалого, про Свірговського, про всіх, про всіх жвавих козаків наших» [Шевченко 1978: 36]. Але

для українця важливо не тільки побудувати хату, обсадити його садочком, обзавестись господарством, а й виконати свою місію продовження славного роду. Тому Назар мріє, що дружина вигодує йому «сина, молодця чорнобрового», і він пошле його в Січ, поставить перед козацькою громадою і скаже: «Лубуйтеся, дивіться: се мій син. Мені його вигодувала, викохала моя Галя, такого молодця!» [Шевченко 1978: 36].

Слухаючи солодкі слова про майбутнє сімейне життя з Назарем, Галя повертається думками до рідної хати, до якої вона міцно прив'язана і розірвати вмить цей зв'язок їй дуже важко. Попри всі завдані їй прикросці, вона сподівається, що батько її любить і зможе зрозуміти та простити. Галя просить Назара піти до нього, стати перед ним на коліна і попросити в нього благословення за українським звичаєм. Але Хома Кичатий сам прийшов до старої корчми. Його привела підступна Стеха. І наміри його були зовсім не миролюбними:

«Х о м а (скаженіє). Цілуйтеся, цілуйтеся, голуб'ята! (До челяді). Киями його, собаку! Чого ж стали? Беріть, рвіть його!» [Шевченко 1978: 39].

Від таких слів, з якими Хома звернувся до колишнього свого рятівника, навіть челядь торопіє. Коли Хома починає битися на шаблях з Назарем, Галя падає між ними на коліна: «Тату, тату! Убий, убий мене! Винна я; я прогнівила тебе... Убий же мене, таточку, та не бери з собою!

Х о м а. Цить, кошеня крадене!

Н а з а р (Хомі). Цить, сатано люта!

Х о м а. Дочку оддай!

Г а л я. Не оддавай, не оддавай! Я утоплюся!

Х о м а. Топись, гадино, поки не розтопав я тебе!

Г а л я. Топчи, души мене: я твоя дитина!» [Шевченко 1978:

39].

У цій сцені Тарас Шевченко показує оскаженілого Хому Кичатого. З одного боку, його можна зрозуміти, бо він обурений, що його донька пішла проти його волі, поламала його плани добитися високого соціального статусу за її рахунок, а з другого, його жорстоке і немилосердне ставлення до рідної дочки, яка залишилася без матері, не вписується в сімейно-моральний кодекс українців. Його дії належно не вмотивовані. Тут драматург

перебрав міру. В українській сім'ї не тільки культивувалася повага до батька та матері, а й турботлива опіка про дітей, які мають далі нести естафету відповідальності за свій рід. А Хома Кичатий в пориві гніву називає свою дочку «кошеним краденим», «гадиною», яку готовий розтоптати. Звичайно, тут можна багато чого домислювати, але явно помітно, що драматург не доопрацював третій акт, не вмотивував вчинки дійових осіб, не відшліфував репліки, які іноді суперечать одна одній. Хоча тут проглядається ідея драматурга показати, до якої межі деградації може дійти людина, коли відривається від рідного ґрунту, забуває звичаї та традиції, відступає від віри. Сповнений ненавистю до Назара, Хома спочатку наказав його вбити, а потім зв'язати і залишити вовкам на снідання. «Визнавши суб'єктивну (особисту) основу людського поступування, що є актом свободи, Шевченко тим самим визнав схильність людини однаково до добра і до зла. Оскільки зродження Духа є царина історії, то мета історії є в перемозі й перетворенні злого світу за допомогою любови в панування царства Божого ... себто повна духовна гармонія й перемога добра і правди» [Білецький 1949: 19].

Конфлікт між Хомою та Назаром можна вважати конфліктом поколінь, які по-різному сприймають навколишню дійсність. І тут важливо, що добро, правду та справедливість відстоює представник молодого покоління в боротьбі проти бажання розпоряджатися долею людей, диктувати їм свої умови, виходячи з власних інтересів. Але в демократичному суспільстві такі речі недопустимі. Тому цілком закономірно у фінальній сцені появляється Гнат Карий, який готовий пожертвувати собою в ім'я щастя свого побратима. Останнім і переконливим аргументом у боротьбі за щастя молодих стає шабля. Гнат хапає за груди Хому, спонукаючи його змінити своє рішення:

«Г н а т. Останній раз говорю: оддаси Галю за Назара чи ні?
Х о м а. Ні!

Г н а т. Здыхай же, собако скажена! (Заміривсь шаблею).

Х о м а. Стривай. Ти знаєш наш закон козацький, то...

Г н а т. Що мене живого поховають з твоїм падлом? Знаю.
(До челяді).

...Копайте яму! (до Хоми прицілившись). Лукавий чоловіче, за що без сповіді ти себе губиш і мене з собою?

Прощайсь з білим світом, молись Богу. (До Назара). Назаре, брате мій, друже мій! Поховай мене. Прощай!» [Шевченко 1978: 41].

Тільки тепер, коли йому загрожує смерть, сотник Кичатий згадав про закон козацький, який забороняв козакові вбивати козака. Оцей намір Гната вбити його теж набуває символічного значення. Друг і побратим Гнат Карий в особі деградованого козацького сотника прагне знищити зло, яке стало на перешкоді до щастя молодих, і при цьому він навіть готовий пожертвувати собою заради цього. До речі, в первісному, російськомовному, варіанті 1843 року п'єса закінчувалася вбивством Хоми Кичатого. Але очевидно, такий фінал не влаштовував письменника-гуманіста, він інтуїтивно відчув, що таке завершення твору явно суперечить українській національній природі. І тому в перекладі українською мовою п'єса має щасливий кінець. Твір «кінчається перемогою молодої пари, загальним примиренням і тріумфом національних ідей» [Лінчевський 1962: 81]. Назар усвідомлював, що не можна побудувати щастя доньки на смерті її батька. «Пусти його, не варт він того. Не напасти душі своєї. (До Хоми). Іди, лукавий чоловіче, іди куди знаєш. Не поміг тобі Бог занапастити мене, а я чужої крові не бажаю. Іди собі!» [Шевченко 1978: 41], – говорить Назар. У такий спосіб він проявив благородство душі. І тільки після цього Хома Кичатий падає перед ним на коліна: «Назарє! сину! батьку рідний! Заріж мене, замуч мене, на конях розірви, та не прощай! (Падає до ніг і плаче). О, я лукавий, лукавий! О, я грішний, проклятий!.. Дочко, доле моя! Серце моє! Проси його, нехай уб'є, нехай я світа не паскуджу! (Знову плаче). Боже мій, Боже мій!» [Шевченко 1978: 41]. Тільки тепер, коли шабля зависла над його головою, сотник збагнув ганебність свого вчинку. Все це подібно на комедію «дволичного» Хоми Кичатого, який не може змиритися з поразкою, що його злі наміри не здійснилися. У фіналі восторжествували любов, добро і справедливість. Назар піднімає Хому з такими словами: «Устань, молися Богу, грішний. Коли прощають люди, то Бог милостивий за нас» [Шевченко 1978: 41].

Драматург не розставляє чітких акцентів щодо поведінки Хоми Кичатого, і тому складно сказати, чи він справді усвідомив ганебність свого вчинку, чи збагнув, що зламав слово, хотів хитрощами, обманом та силою віддати свою рідну дочку за старого нелюбого полковника заради власних інтересів. Бажання

досягнути успіху засліпило його. Йому здавалося, що він найхитріший та наймудріший і зможе легко обвести всіх навкруг пальця. Але сотник переоцінив свої можливості, бо він діяв не тільки проти Назара та Галі, він хотів перевернути український світ, в якому встановилися писані та неписані закони, морально-етичні принципи та естетичні уподобання, і молоді люди сходилися по любові та будували сім'ю на взаємній згоді та взаєморозумінні, спільно вибудовували мікросвіт, в якому їм мало бути добре та затишно. І право на цей світ довелося відстоювати з шаблею в руках.

Козацький світ опирався на гуманні християнські принципи. І саме Назар виступає уособленням християнського підходу до оцінки ситуації. І коли Гнат Карий готовий пожертвувати собою заради побратима і піти на смерть за вбивство сотника, який своїми вчинками заслужив на це, зганьбивши честь козака, він не приймає такої жертви. Гуманізм торжествує. Хома встає, утирає сльози: «О сльози, сльози! Чом ви перше не лилися? Назаре, я чернець... спокутую в рясі мої беззаконня! Бери моє добро, бери мою Галю, бери все моє! Галю! Назаре! Обніміться, поцілуйтесь, діточки мої. Я хоч грішний, а все-таки батько.

Назар і Галя обнімаються.

Боже вас благослови!» [Шевченко 1978: 42].

Таке розв'язання конфлікту не зовсім логічне, драматург видав бажане за дійсне, але, як великий гуманіст, Тарас Шевченко не хотів залишати молодих без батьківського благословення, не хотів вносити розбрат у сім'ю, яку він вважав основою української нації. Виходячи з українського менталітету, драматург утверджував культ родини, повагу до старших, належну шану до батьків. Торжествуючим, справедливим, гуманістичним фіналом твору він сповнював українців вірою та оптимізмом. І тут Шевченко виходив з того, що головна ідея його життя і творчості – це «відродження самостійної, суверенної української держави, це остаточне перетворення українського народу в українську націю, це розвиток української культури» [Доманицький, 1961: 95].

Тарас Шевченко поставив своє мистецтво на службу нації. «Своїм життям, своєю наскрізь українською вдачею Шевченко дав нам приклад доброго, ідейного українського патріота, непохитного борця за волю, апостола правди, миру та братання. Він зробив наше

слово струною, що грає, і мечем, що рубає, універсальним інструментом наших думок і почувань, а визволивши його з рабських оков блазня-веселуна і наймита-послугача, поставив на сторожі спочатку національної окремішності, а далі й державної незалежності» [Легкий 2005: 126]. Як підкреслював Іван Дзюба, у духовному житті «функцію життєзабезпечення для українського суспільства чинить насамперед Тарас Шевченко... Він – один із наріжних каменів нашої національної будови» [Дзюба 2005: 9].

У драмі «Назар Стодоля» Тарас Шевченко, спираючись на національний ґрунт, традиції, звичаї, історичні реалії, усну народну творчість, відобразив козацьку епоху, показав її велич, суперечності та протиріччя, створив типові характери, які представляють різноманітний та багатогранний український світ, у якому кожен відповідно до своїх національних, морально-етичних, загальнолюдських ідеалів знаходив своє місце, зберігаючи своє національне обличчя та прищеплюючи пошану до тих вартостей, які їм притаманні.

Література: Антонович 2001: Антонович Д. Триста років українського театру. 1619-1919 / Дмитро Антонович. – Львів, 2001. – 272 с.; Білецький 1949: Білецький Л. Віруючий Шевченко / Леонід Білецький. Вінніпег, 1949. – 32 с.; Бойко 1956: Бойко Ю. Творчість Тараса Шевченка на тлі західноукраїнської літератури / Юрій Бойко. Мюнхен, 1956. – 79 с.; Вовк 1927: Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Федір Вовк. – Прага, 1927. – 312 с.; Дзюба 2005: Дзюба І. Тарас Шевченко / Іван Дзюба. – К., 2005. 704 с.; Домницький 1961: Доманицький В. Тарас Шевченко. – Чикаго; Іллінойс, 1961. – 116 с.; Задніпрянський 1947: Задніпрянський Р. Українофільський та український «Кобзар» – Література і критика, 1947. – 134 с.; Івашків 1990: Івашків В. Українська історична драма 30–80-х років ХІХ ст. / Василь Івашків. – К., 1990. – 143 с.; Лепкий Б. Про життя і творчість Тараса Шевченка / Богдан Лепкий. – К., 2005. – 140 с. Лінчевський 1962: Лінчевський Г. Драматургічна творчість Шевченка й інсценізація його поетичних творів / Г. Лінчевський // Записки Н.Т.Ш. Тарас Шевченко. – Нью-Йорк – Париж – Торонто, 1962. – Т. 176. – С. 77 – 90; Маланюк 1995: Маланюк Є. Ранній Шевченко / Євген Маланюк // Книга спостережень. – К., 1995. – С. 27 – 35; Шевченко 1978: Шевченко Т. Назар Стодоля / Тарас Шевченко // Твори в 5-ти т. –

К., 1978. – Т. 3. – С. 5 – 51; Шубравська 1983: Шубравська М. Весільні обряди у творчості Т. Г. Шевченка. Готування рушників і сватання / М. Шубравська // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 2. С. – 42 – 49; Шубравський 1957: Шубравський В. Драматургія Шевченка / В. Шубравський. – К., 1957. – 111 с.; Янів 1962: Янів В. Українська родина в поетичній творчості Шевченка / Володимир Янів // Записки Н.Т.Ш. Тарас Шевченко. – Нью-Йорк – Париж – Торонто, 1962. – Т. 176. – С. 148 – 186.

Рецензенти: Салига Т.Ю., д-р філол. наук, проф. (Львів)
Бородіца С.В., к.філол.наук, доц. (Тернопіль)

Віра Качмар, к.філол. наук, (Івано-Франківськ)

Ірина Копистянська, доц. (Івано-Франківськ)

ББК 83.3 (4 УКР)

УДК 821. 161.2

Автор і наративні рівні в повістях Богдана Лепкого «Сотниківна» та «Вадим»

У статті досліджується своєрідність викладової форми повістей «Сотниківна», «Вадим», які написані в річищу модерністського дискурсу. Особлива увага приділяється образу автора, який моделює фікційну картину світу, визначає естетичну концепцію світу та людини, а також гомодієгетичну, гетеродієгетичну, акторіальну нараторивні ситуації. У повістях Б.Лепкого наратор є своєрідним субтворцем художнього світу, який окреслює жанрову природу повістей, їх сюжетно-композиційну організацію.

Ключові слова: модернізм, дискурс, наратор, образ автора, гомодієгетичний наратор, гетеродієгетичний наратор, акторіальний наратор, фокалізація, повість.

Vira Kachmar, Iryna Kopystyanska Author and narrative levels in the stories «Sotnikivna» and «Vadym» by Bogdan Lepky

The originality of exposition form of stories «Sotnikivna» and «Vadym», which are written in to the river-bed of modernistic discourse are explored in the article.

The special attention is paid to the appearance of author, which designs the fiction picture of world, determines aesthetically beautiful conception of world and man, and also homodiegetic, heterodiegetic and actorial narrative situations. Narator is an original subcreator of artistic world,